

GIDS VOOR FACILITATORS

GEWELD TUSSEN LGBTQIA+ INTIEME PARTNERS :

In workshops: hoe detecteren, reageren en doorsturen?

equal.brussels
GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

INLEIDING	2
1/ GEWELD IN LGBTQIA+-RELATIES BEGRIJPEN	3
VERSCHILLENDE VORMEN VAN GEWELD EN RELATIEDYNAMIEKEN	4
SOORTEN GEWELD	7
2/ HOE HERKEN JE GEWELD?	13
DE GEWELDSCYCLUS	14
HET PROCES VAN PARTNERDOMINANTIE	15
GEWELDMETER EN WIEL VAN MACHT EN CONTROLE	17
HERKENNEN VAN DOELWITTEN EN GEWELDPLEGERS	19
3/ ONDERSTEUNING	22
DE SPECIFIEKE BEHOEFTE	24
STEUNKADER	25
PROTOCOL	26
HANDIGE CONTACTEN	34
WOORDENLIJST	36
REFERENTIES	37
BEDANKT	39

INLEIDING

Deze brochure is bedoeld voor de facilitatoren van Feros, een Belgisch collectief dat workshops organiseert rond collectieve zorg, inclusiviteit en feministische zelfverdediging. Het gaat over geweld in intieme relaties* tussen LGBTQIA+* mensen, iets dat nog niet veel besproken wordt en waar passende zorgkaders voor ontbreken. Feros biedt hiermee tools aan zodat facilitatoren doelwitten van geweld en geweldplegers in workshop kunnen identificeren, ondersteunen en bijsturen, voor zover hun rol het toelaat. De tools kunnen natuurlijk aangepast worden aan de deelnemers, het type interventie en de context van de workshop.

We gebruiken de termen “gewelds-doelwit” en “geweldpleger” om naar deze dynamiek te verwijzen omdat ¹:

Doelwit: erkent het vermogen van de persoon om actie te ondernemen buiten hun status als slachtoffer.

Geweldpleger: benadrukt gedrag dat in vraag kan worden gesteld en kan worden veranderd, in plaats van een vaste identiteit als “dader”.

In onze workshops kunnen zowel LGBTQIA+ doelwitten als geweldplegers aanwezig zijn. Omdat ze de ervaring van LGBTQIA+-onderdrukking delen, word deze groep mensen meer blootgesteld aan geweld, wat het risico op uitsluiting, isolatie en het verbreken van banden met de gemeenschap vergroot. Rekening houdend met deze valkuilen is de voorgestelde aanpak niet-bestraffend en gebaseerd op transformatieve rechtvaardigheid*, gericht op verantwoording, het rechtzetten van misstanden en het transformeren van machtsdynamieken.

Termen met een sterretje () worden gedefinieerd in de woordenlijst achteraan in de brochure.*

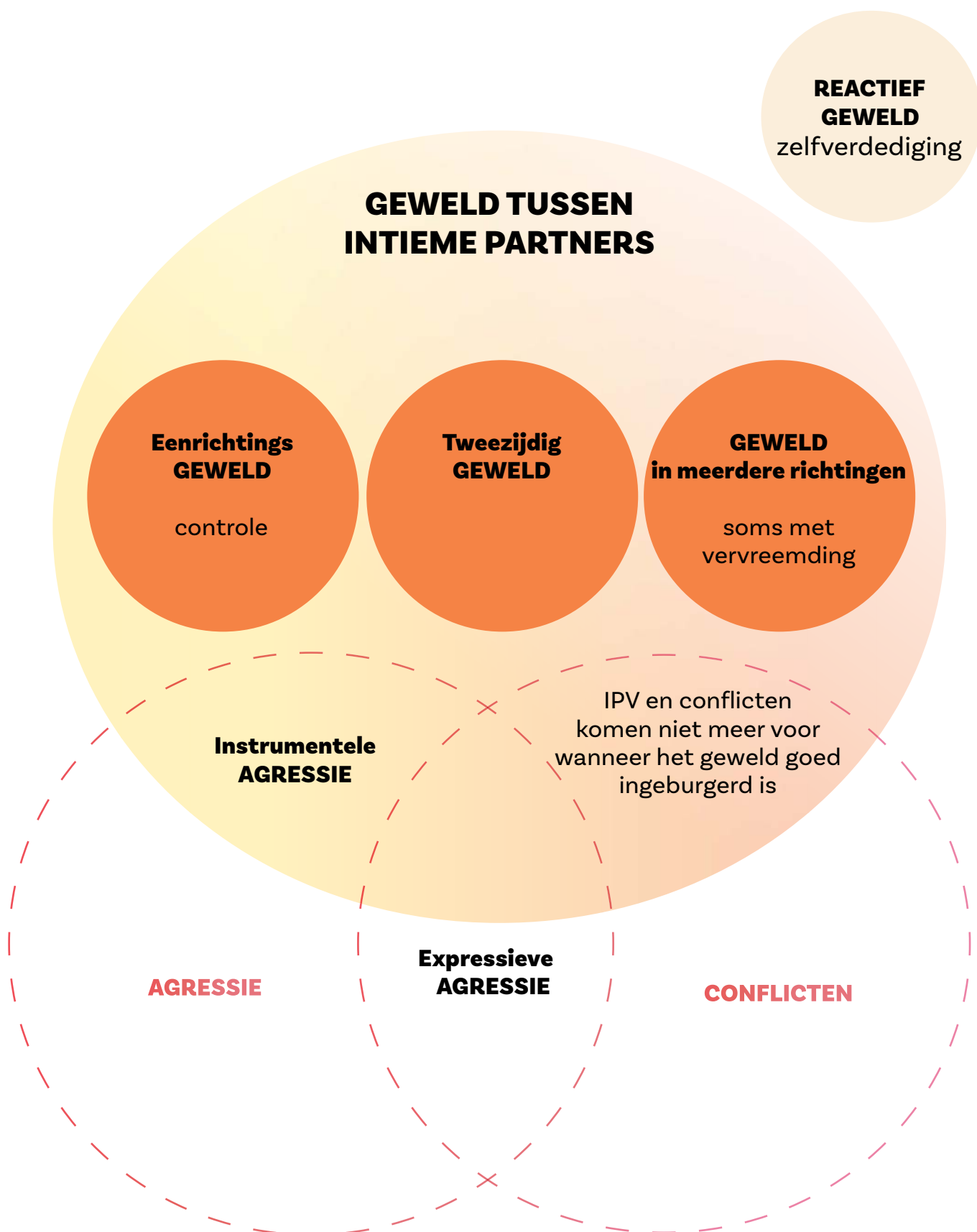

GEWELD IN LGBTQIA+- RELATIES BEGRIJPEN

Intieme relaties kunnen verschillende soorten interacties met zich meebrengen, gaande van conflicten tot ernstige agressie, die in al hun complexiteit vaak moeilijk te begrijpen zijn.

Verschillende bronnen hebben bijgedragen tot de uitwerking van dit deel van de brochure: werk uitgevoerd voor de VZW Tels Quels, een eenjarige thesis ervaring aan het Observatoire du sida et des sexualités (ULB), vormingen over huiselijk geweld en een overzicht van de literatuur over intiem partnergeweld (IPG) bij LGBTQIA+-populatie.

VERSCHILLENDE VORMEN VAN GEWELD EN RELATIEDYNAMIEKEN

IPG kent vele vormen: psychologisch, fysiek, verbaal, seksueel en economisch geweld of dwangmatige controle*. Het kan ernstige gevolgen hebben, variërend van trauma's en psychologische stoornissen tot een belemmerde ontwikkeling als het kinderen betreft, en zelfs de dood. Het is vaak gebaseerd op systemische onderdrukkingen* zoals racisme, seksisme, homofobie, etc., die het geweld versterken en legitimeren. Het kan opvallend of subtiel zijn, zoals de ongelijke verdeling van de mentale belasting*, relationele rollen, toegang tot beslissingen of middelen in de relatie.

Zelfverdediging of reactief geweld verwijst naar acties die erop gericht zijn zichzelf te beschermen of een einde te maken aan een bedreiging binnen het kader van legitieme zelfverdediging*. Bij Feros breiden we dit begrip uit tot reacties op opgebouwde spanning of lijden. Hoewel het gedrag in deze situaties een gewelddadige vorm kan aannemen, wordt het niet beschouwd als IPG, omdat het doel is een einde te maken aan het bestaande geweld, zonder de dynamiek van controle over de ander.

In feministische kringen wordt de term IPG vaak gebruikt om te verwijzen naar een dynamiek van controle en macht*, die specifieke gevolgen heeft en zich anders manifesteert dan andere vormen van geweld in intieme relaties. Dit fenomeen wordt ook wel "huiselijk geweld" genoemd en wordt te vaak beperkt tot heteroseksuele koppels. In deze brochure wordt de term IPG gebruikt om alle vormen van geweld binnen intieme relaties te omvatten, rekening houdend met de bijzonderheden van geweld dat wordt ervaren in LGBTQIA+ realiteiten.

In de context van een workshop kan een gewelddadige situatie worden geïdentificeerd wanneer een persoon zich onveilig voelt, niet in staat is om te handelen en niet in staat is om vrije keuzes te maken. Deze drie gelijktijdige voorwaarden maken het mogelijk om geweld te identificeren, zelfs in de meest subtiele vormen.

AGRESSIEF GEDRAG²

Type gedrag van aanval of verzet zonder provocatie, die schade kan veroorzaken. Te onderscheiden:

- Expressieve agressie:** Over het algemeen als gevolg van een intense ontlading van emoties zoals woede of frustratie. Het gaat om het uiten van deze emoties, zonder de ander te willen controleren of domineren.
- Instrumentele agressie:** Deze handelingen zijn gericht op het bereiken van een specifiek doel, zoals het controleren van een partner of het behouden van een machtsrelatie*.

CONFLICT

Conflict is een eenmalig meningsverschil tussen partners, waarvan de uitkomst onzeker is. Het kan over verschillende onderwerpen gaan (financiën, huishoudelijke taken, enz.) en is gericht op een eerlijke verdeling van macht en verantwoordelijkheden. Elke partner is vrij om zijn of haar mening te geven. Sommige conflicten kunnen echter agressie inhouden, maar dat hoeft niet.

IPG MET DWANGMATIG PARTNERGEWELD

Wordt gekenmerkt door de volgende elementen:³:

- een **dynamiek** waarbij de ene partner eenzijdig de **macht over de andere** neemt, waardoor een proces van overheersing op gang komt ([zie p.15](#)).
- de uitvoering van **dwangmatige controle** door middel van herhaaldelijk gedrag, agressief of subtieler, met als doel deze overheersing in stand te houden.
- met een normatieve **functie** (opleggen van rollen of regels), toe-eigening van de ander, controle en beperking van de autonomie van de ander.
- een **dynamiek** die een diepgaande psychologische, emotionele en sociale impact heeft op het doelwit, wat leidt tot tekenen van vervreemding ([zie p.19](#)).

Verschil tussen dwangmatige controle en dominantie

Dwangmatige controle verwijst naar een reeks objectieve gedragingen van de geweldpleger die gericht zijn op het domineren en controleren van het doelwit. Aan de andere kant uit dominantie zich door meer subjectieve tekenen bij het doelwit, waardoor hun welzijn wordt aangetast. Controle is het resultaat van herhaalde handelingen en dwangmatige controle. Het is vaak moeilijker te herkennen, omdat het vooral invloed heeft op de psychologische toestand van het doelwit.

ALLEDAAGS GEWELD IN RELATIES

Occasioneel of herhaald gedrag dat de waardigheid, veiligheid en autonomie van een van de partners ondermijnt, maar geen proces van dwangmatig partnergeweld inhoudt. Dit geweld kan bestaan uit iemand belachelijk maken, niet-constructieve kritiek, ontkennen van de emoties van de ander, minimalisering van behoeften, enz. Het kan ook gebaseerd zijn op systemische onderdrukking zoals racisme, seksisme, enz.

SOORTEN GEWELD⁴

IPG kent vele vormen, die vaak met elkaar verweven zijn en elkaar versterken

PSYCHOLOGISCH GEWELD

Is constant, wat niet het geval is bij andere soorten geweld, en dient als basis voor andere vormen van geweld.

Het kan de vorm aannemen van denigrerend gedrag, iemand waardeloos doen voelen, instrumentalisatie, gedwongen onthulling, dwangmatige controle, verbaal geweld zoals schreeuwen, verwijten, iemand zich schuldig doen voelen, emotionele chantage, manipulatie, kritiek, kleineren, pogingen tot sociaal isolement, een klimaat van permanente spanning, bedreigingen met fysiek of seksueel geweld, dreigen met zelfdoding, enz. Ze ontwikkelen zich geleidelijk, sluipend en zijn vaak moeilijk te herkennen.

In situaties van dwangmatig partnergeweld wordt psychologisch geweld gebruikt om de andere persoon te controleren en kan het tot lang na de relatie duren.

[Hij was] jaloers op de vrienden met wie ik omging, dus ik wilde bij hem zijn, dus ik ging niet meer met bepaalde vrienden om.

Hij heeft vooroordelen: "Ik ben een man, ik ben homo, ik ben met mannen, ik val niet op vrouwen."

Gespannen klimaat

Een constante omgeving van conflicten en ruzies zorgt ervoor dat het doelwit zich onzeker en emotioneel uitgeput voelt, waardoor de geweldpleger hun wil kan opleggen.

Poging tot isolatie

Een strategie die erop gericht is het doelwit te isoleren van hun sociale ondersteuningsnetwerk door hun dierbaren en activiteiten te kleineren, waardoor de controle wordt versterkt³⁴.

SEKSUEEL GEWELD

Gedwongen worden om seksuele handelingen uit te voeren, te bekijken of te ondergaan, aangeraakt worden zonder toestemming.

Het kwam erop neer dat als we geen seks hadden, zij niet zou slapen. Er was dus een soort echtelijke verplichting om het huwelijk te consumeren, anders ging het niet goed. En bovendien, als ze niet sliep, had ze de volgende dag een slecht humeur, dat iedereen beïnvloedde. Ik droeg die verantwoordelijkheid met mij mee.⁵

LICHAMELIJK GEWELD

Slaan (met of zonder voorwerp), gooien met voorwerpen, bijten, wurgen, vastgrijpen, duwen of voorwerpen of wapens gebruiken om de partner pijn te doen⁶.

Hij pakte me vast, schudde me alle kanten op en gooide me buiten.⁷

ECONOMISCH GEWELD

Vermindert de financiële autonomie van de ander tijdens of na de relatie en vergroot zo hun materiële afhankelijkheid.

We hadden een huis gekocht. Maar omdat ik een arbeidscontract had met een te laag salaris, kon ik niet op de papieren staan voor de lening van het huis. De hypotheekpapieren stonden dus op zijn naam. Maar ik betaalde mijn deel van de hypotheek... Toen onze relatie eindigde, zei hij tegen me "het huis is van mij".⁸

ADMINISTRATIEF GEWELD

Administratieve of juridische systemen gebruiken om controle uit te oefenen.

Het was verschrikkelijk. Ze zei tegen me "nu heb je je papieren, je hebt me niet meer nodig, je hebt misbruik gemaakt van de Belge". Ik was zo boos. Toen zei ik tegen haar: "Als ik zin heb, vertrek ik morgen. Ik heb je papieren niet nodig. Ik ben echt blij dat ik uit mijn land kom. Ik ben hier voor jou en omdat ik van je hou. Het was mijn keuze, het was onze keuze."⁹

Er zijn nog andere vormen van geweld, zoals emotionele mishandeling, cyberpesten, geweld ten aanzien van objecten, dieren en kinderen. Al deze vormen van geweld kunnen gaan tot moord (bekend als feminicide in heteroseksuele relaties) of ertoe leiden dat het doelwit van het geweld overgaat tot zelfdoding (gedwongen zelfdoding).¹⁰

GEWELD OP BASIS VAN LGBTQIA+-IDENTITEIT

Dit is al het geweld dat gericht is op het kwetsen, in diskrediet brengen of kleineren van de genderidentiteit of seksuele geaardheid van het doelwit, die al sociaal gestigmatiseerd is. Hieronder vallen handelingen zoals:

- Het onthullen van iemands seksuele geaardheid, intersekse-status of genderidentiteit zonder hun toestemming.
- De LGBTQIA+-identiteit van partners aanvallen of ontkennen.
- Gebruik van beledigingen of denigrerende termen over hun identiteit.
- De persoon isoleren van LGBTQIA+ gemeenschappen.¹¹

Transgenderpersonen worden in het bijzonder getroffen door dit soort geweld. Dit kan de volgende vormen aannemen: druk om zich te conformeren aan een ongewenste genderexpressie, het voorkomen of controleren van de transitie, het controleren van het uiterlijk van de transpersoon zodat hun eigen geaardheid wordt gevalideerd door hun leeftijdsgenoten, chantage om uit de kast te komen*, enz. De overgangperiode is een bijzonder risicovolle periode, waarin het geweld kan toenemen.

Geweld is vaak onderdeel van sociale machtsverhoudingen (gender, huidskleur, klasse, etc.). In LGBTQIA+-relaties is de dynamiek complex: iemand kan in sommige opzichten bevoorrecht zijn en in andere gemarginaliseerd. De analyse van machtsverhoudingen alleen is daarom niet voldoende om de geweldpleger en het doelwit te identificeren, omdat vooroordelen deze identificatie kunnen verstoren. Bijvoorbeeld het idee dat de langere persoon of de persoon met een meer mannelijke genderexpressie noodzakelijkerwijs de geweldpleger is en de ander het doelwit. Vooroordelen die te maken hebben met iemands huidskleur (racisme), gewicht (fatshaming), klasse (klassisme) of genderexpressie (transfobie) kunnen deze perceptie ook beïnvloeden. Een gedetailleerde en genuanceerde analyse is daarom essentieel om deze dynamiek te begrijpen.

DE SPECIFIEKE AARD VAN GEWELD BIJ LGBTQIA+-PERSONEN

Geweld in LGBTQIA+-relaties is vaak onzichtbaar, maar komt minstens even vaak voor als in heteroseksuele relaties.¹²

Bovendien neemt het specifieke vormen aan:

- **Specifieke relationele dynamiek:** Niet-monogame, open of polyamoreuze relaties kunnen verschillen van normatieve heteroseksuele modellen. Patronen van jaloezie of controle, die vaak geassocieerd worden met monogamie, kunnen echter ook aanwezig zijn en zijn soms moeilijker te identificeren.

- **Heteroseksistische onderdrukking***: Voegt extra uitdagingen toe aan deze relaties en creëert omstandigheden die IPG kunnen aanmoedigen.
- **Tweezijdig geweld**: Beide partners zijn gewelddadig tegen elkaar. Dit is de meest voorkomende vorm van geweld onder homomannen¹³, en hoewel het ook voorkomt onder andere LGBTQIA+-identiteiten, is het te beperkt gedocumenteerd om de omvang ervan te kunnen beoordelen¹⁴. Het omvat ook dwangmatige controle in beide richtingen¹⁵.
- **Geweld in meerdere richtingen**: In niet-monogame relaties kan een persoon zowel geweldpleger als doelwit zijn van IPG in verschillende relaties.
- **Manipulatie via een slachtofferhouding**: De geweldpleger kan hun gemarginaliseerde identiteit gebruiken om hun partner te manipuleren en te isoleren¹⁶, waardoor de verantwoordelijkheid wordt omgekeerd.
- **Specifieke normatieve functie**: Het opleggen van specifieke sociale rollen, gedragscodes, uiterlijkheden of manieren van transitie om te voldoen aan verwachtingen over genderexpressie of seksuele oriëntatie.

IPG in LGBTQIA+-relaties is daarom moeilijker te identificeren. Daarnaast kunnen de volgende factoren het geweld verergeren:

- Het onzichtbaar maken van IPG dat niet voldoet aan heteroseksuele normen, met modellen voor het begrijpen van geweld die gericht zijn op heteroseksuele relaties tussen cisgenderpersonen*.
- Afwezigheid van modellen van gezonde relaties die niet gebaseerd zijn op monogamie en heteroseksualiteit.
- Structurele onderdrukkingen* en een continuüm van geweld verergeren het risico op blootstelling aan geweld (syndemie*), vooral voor personen van kleur*¹⁷. Homofobie in de familie zorgt bijvoorbeeld voor isolement. En een gebrek aan begrip van de LGBTQIA+-ervaring door professionals of familieleden belemmert de therapeutische relatie.
- Economische en sociale onzekerheid (discriminatie* bij aanwerving, financiële afhankelijkheid, gebrek aan veilige huisvestingsoplossingen).

Continuüm van geweld

Continuïteit in de ervaring van geweld, waarbij het geweld wordt bestendig en in de loop van de tijd kan verergeren³⁵. Dit leidt tot een toename van psychosociaal-economische risico's en de gevolgen daarvan.

Mensen kunnen om een aantal redenen terughoudend zijn om het geweld²³ dat ze ervaren te melden:

- Gebrek aan geschikte wetten en diensten²⁴.
- Angst om geïsoleerd te worden van de LGBTQIA+-gemeenschap als het geweld wordt benoemd, vooral bij personen van kleur²⁵.
- Angst om het imago van de gemeenschap aan te tasten²⁶.

- Verplicht worden om hun seksuele geaardheid en/of genderidentiteit bekend te maken om hulp te verkrijgen²⁷.
- Een voorkeur voor informele hulp (vrienden, therapeuten) in plaats van instanties zoals de politie of opvanghuizen, omdat deze ongeschikt zijn en er een risico op geweld bestaat²⁸.
- Risico op secundaire victimisatie, vooral voor personen van kleur²⁹.

Secundaire victimisatie

Negatieve gevolgen die iemand ondervindt nadat die hulp heeft gezocht of het geweld dat die heeft meegemaakt, heeft gemeld - afwijzing, conflicten, veroordeling, gebrek aan steun, discriminatie, zelfs ontkrachting van hun ervaring³⁶.

Feros biedt workshops aan in het Frans, Nederlands en Engels. Sommige van de termen die in deze brochure aan bod komen, zoals “emprise” en “geweld binnen het huwelijk”, vertalen niet zo vlot naar het Nederlands. Afhankelijk van de taal geven de gebruikte termen mogelijk niet perfect de nuances van het oorspronkelijke begrip weer. Het is dus belangrijk om hiermee rekening te houden, afhankelijk van de taal waarin je een workshop geeft.

CIJFERS

De beperkingen van deze statistieken:

- Ze laten niet toe om een onderscheid te maken tussen de relationele dynamieken en de context van het geweld (vervreemding, zelfverdediging, alledaags geweld, enz.).
- Er is weinig onderzoek naar biseksuele, transgender en interseksuele personen en nog minder naar LGBTQIA+ personen van kleur¹⁸.
- Methodologische variaties¹⁹, niet-representatieve steekproeven²⁰ en variabele definities van geweld²¹ beïnvloeden vergelijkingen met onderzoek naar heteroseksuele mensen.
- Het geweld dat LGBTQIA+-mensen ervaren wordt vaak onderschat omdat het niet altijd als zodanig wordt ervaren door de doelwitten zelf. Vanwege het gebrek aan erkenning van geweld in deze relaties en de stress die gepaard gaat met het behoren tot een minderheidsgroep en de daaraan gelinkte discriminatie van LGBTQIA+ mensen.²²

Stress die gepaard gaat met het behoren tot een minderheidsgroep

Chronische stress die wordt ervaren door individuen die behoren tot gemarginaliseerde sociale groepen, als gevolg van stigmatisering*, discriminatie en microagressies die verband houden met hun identiteit zoals huidskleur, seksualiteit, gender, enz.

VOLGENS ONDERZOEK

GEWELD TUSSEN INTIEME PARTNERS (IPG): WIE WORDT HET MEEST GETROFFEN?

FREQUENTIE VAN IPG VOLGENS SEKSUELE ORIENTATIE (IN DE LOOP VAN HET LEVEN)

Groep	%
Homoseksuele mannen	26% - 33%
Lesbiennes	32% - 44%
Biseksuele mannen	37% - 87%
Biseksuele vrouwen	61% - 91%
Heteroseksuele mannen	8% - 29%
Heteroseksuele vrouwen	20% - 35%

FREQUENTIE VAN IPG VOLGENS GENDERIDENTITEIT (IN DE LOOP VAN HET LEVEN)

Genderidentiteit	Frequentie %
Cisgender LGBTQIA+	20%
Transgender LGBTQIA+	31%

VLAAMS ONDERZOEK NAAR LGBTQIA+-PERSONEN

TEN MINSTE 1 DAAD VAN GEWELD

DOOR HUN PARTNER OF DOOR HUN EX-PARTNER

Soort geweld	%
Fysiek	14,5%
Psychologisch	57,9%

VLAAMS ONDERZOEK NAAR LGBTQIA+-JONGEREN

Soort geweld	%
Seksueel	23%
Fysiek	43%
Psychologisch	59%

ONDERZOEK ONDER EEN STEEKPROEF VAN 1101 LGBTQIA+-PERSONEN

van 18 jaar of ouder die in Franstalig België wonen

46,2% HEEFT TEN MINSTE 1 DAAD VAN SEKSUEEL, FYSIEK OF PSYCHOLOGISCH GEWELD ONDERGAAN

VAN HUN PARTNER OF EX-PARTNER

Soort geweld	%
Seksueel	9,5%
Fysiek	19,6%
Psychologisch	45,5%

2 /

HOE HERKEN JE GEWELD?

Hier zijn vier hulpmiddelen om geweld op te sporen en te analyseren: **de geweldscyclus, het proces van partnerdominantie, de geweldmeter en het wiel van controle en macht.**

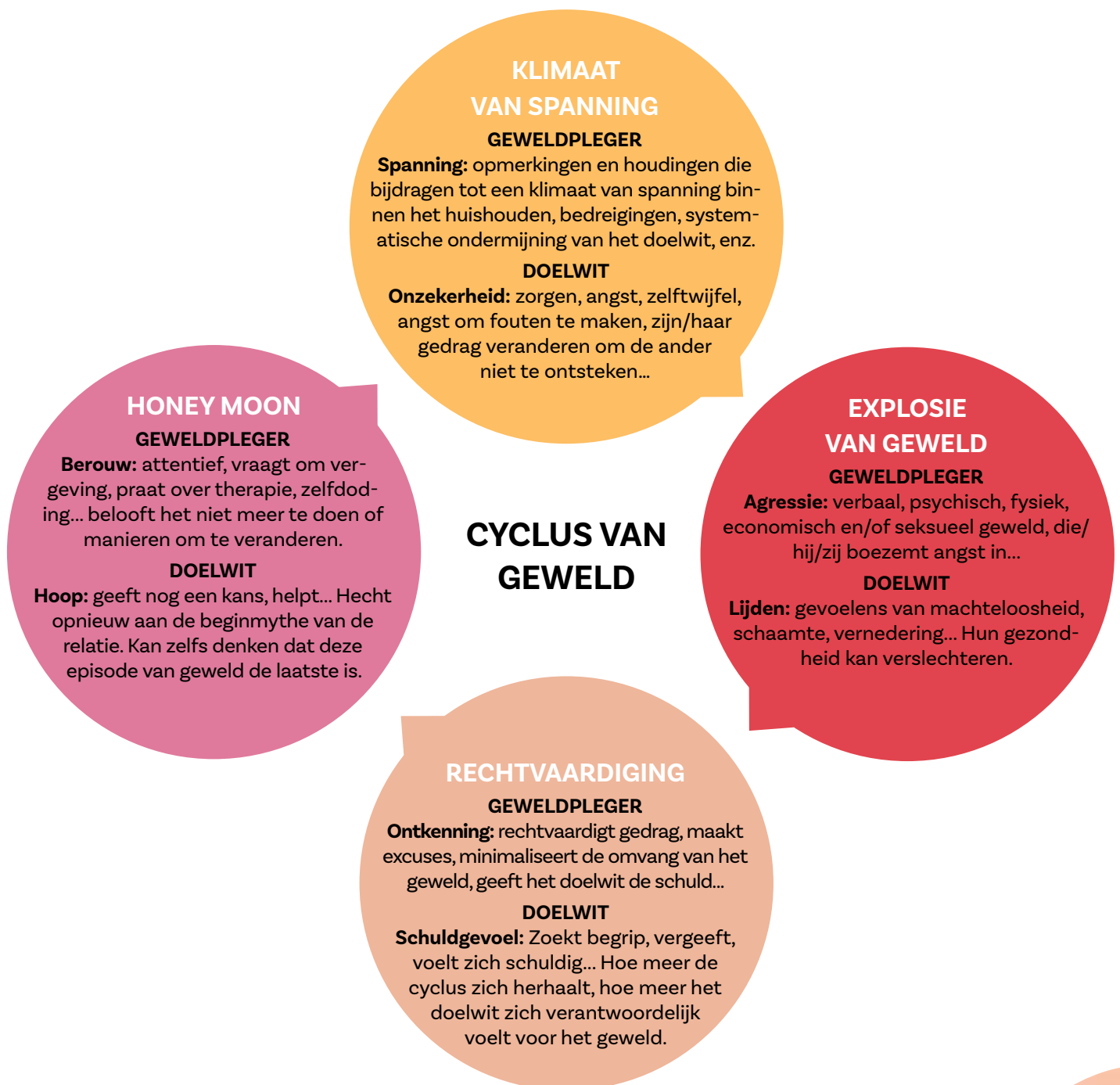
Deze instrumenten kunnen worden gebruikt om geweld te herkennen en situaties te analyseren. Ze kunnen ook worden gedeeld met de betrokkenen als onderdeel van het ondersteunings- en heroriënteringsproces.

DE GEWELDSYCYCLUS

Leonor Walker³⁰ heeft een cyclus van vier fases beschreven.

Niet alle gewelddadige relaties volgen dit patroon en het is mogelijk om deze cyclus waar te nemen in relationele conflicten.

Wanneer deze cyclus zich echter herhaalt, vooral wanneer dit gepaard gaat met controlerend en manipulatief gedrag, kan dit duiden op geweld waarbij sprake is van een proces van partner dominantie. In dit geval zorgen de spannings- en explosiefases ervoor dat het doelwit weg wilt, terwijl de rechtvaardiging en de wittebroodsweken hun doen blijven. Deze cyclus kan dan versnellen, intensiveren en leiden tot het verdwijnen van bepaalde fases, zoals de rechtvaardiging en de wittebroodsweken.

HET PROCES VAN PARTNERDOMINANTIE (PPD)³¹

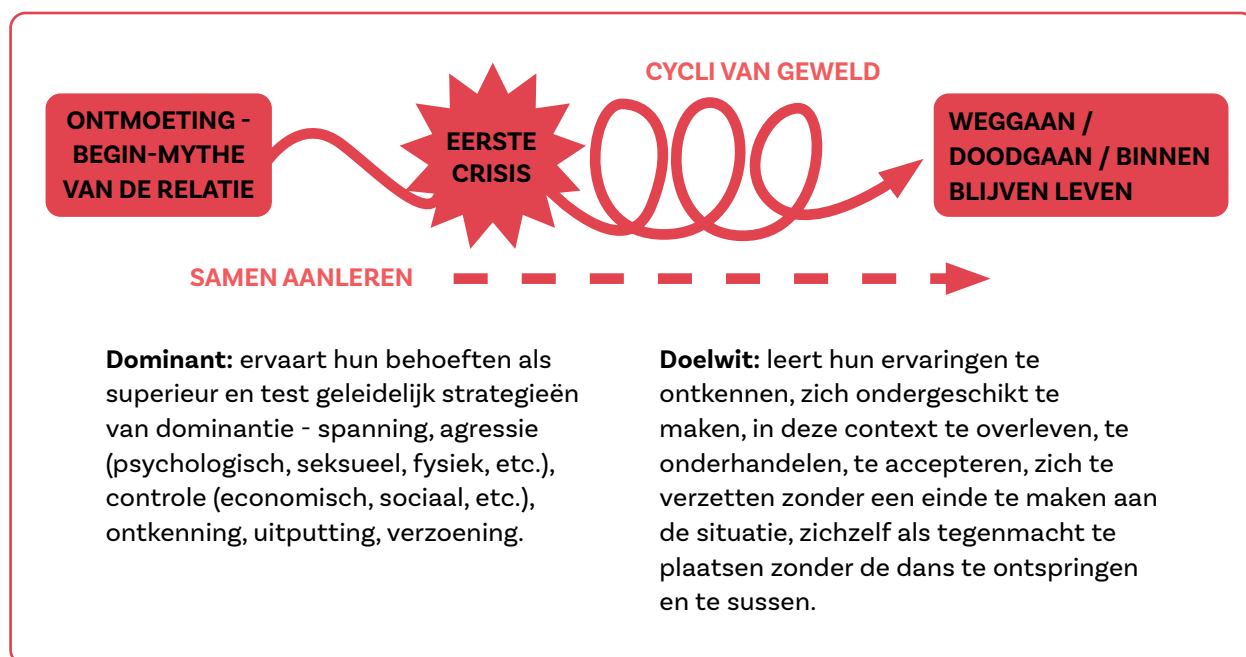
De PPD is een model dat helpt te begrijpen hoe geweld met echtelijke dominantie zich ontwikkelt, evolueert en in stand wordt gehouden in de loop van de tijd, niet alleen als een incident, maar als een proces van de ene partner die macht over de andere neemt.

Het omvat:

- De dominante persoon (de geweldpleger die controle uitoefent)
- De gedomineerde persoon (doelwit)
- En de sociale netwerken (familie, vrienden, instellingen, enz.)

Het PPD beschrijft een evoluerende dynamiek waarin er een constante interactie is tussen drie polen:

- **Persoon die domineert:** gebruikt gewelddadige controlestrategieën (bedreigingen, agressie, isolatie, economische of sociale controle) of subtielere strategieën (ontkenning, minimalisatie, valse excuses, manipulatieve verzoeningen); past zich aan aan de reacties van de gedomineerde persoon en de omgeving.
- **Persoon die gedomineerd wordt:** neemt beschermende houdingen aan om te overleven, zoals ontkenning, ondergeschiktheid (gehoorzamen om geweld te vermijden), overleving (zoals innerlijk/fysiek vluchten of zwijgen), of tegenmacht/weerstand (zoals grenzen stellen of hulp zoeken). Deze houdingen variëren naargelang de geschiedenis van de persoon, hun perceptie van het gevaar en de beschikbare steun.
- **Het netwerk:** De mensen om hen heen kunnen ofwel de overheersing versterken (bv. door een oogje dicht te knijpen, het te valideren of het te minimaliseren), of het doelwit steunen (door te geloven, te begeleiden, te beschermen).

Deze interactie kan verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de intensiteit van het proces, waardoor het mogelijk is om drie soorten relationele dynamiek te onderscheiden:

- **In gevaar:** het begint, de tekenen zijn subtiel.
- **Functioneel:** de dominantie heeft zich stevig ingeworteld. Het doelwit heeft zich aangepast om te overleven en de dynamiek van geweld is stabiel.
- **Chaotisch:** er is sprake van ernstige crises en dus risico op letsel of overlijden.

DE PPD ALS FACILITATOR?

Dit instrument maakt het mogelijk om te beseffen dat ondersteuning op verschillende momenten in het proces een rol kan spelen, en dat elk moment een specifieke houding vereist om een echte beschermende factor te worden.

Bijvoorbeeld: als een deelnemer lijkt toe te geven aan de eisen van hun partner, betekent dit niet dat die de situatie accepteert. Het kan een mechanisme van ondergeschiktheid zijn om het ergste te vermijden.

Omgekeerd, wanneer een deelnemer het heeft over een zeer onstabiele situatie, gekenmerkt door frequente crises en grote angst, kan dit wijzen op een chaotische dynamiek, waarbij het gevaar onmiddellijk en ernstig is. In dit geval is het jouw rol om snel de juiste noodmiddelen te mobiliseren.

In een workshop is het adviseren van mensen om weg te gaan of zich te verzetten een riskante aanpak! Een slecht aangepaste interventie, ook al is die goed bedoeld, kan de overheersing versterken.

Bijvoorbeeld: niet begrijpen waarom iemand niet weggaat, of suggereren dat die “gewoon weg moet gaan” bij hun partner, kan hun gevoelens van isolatie, onbegrip en gevaar versterken.

Als er geen onmiddellijk gevaar dreigt, is een strategie voor de langere termijn aangewezen die gericht is op de behoeften van het doelwit, idealiter met de juiste ondersteuning. In dit geval is heroriëntatie de belangrijkste hefboom.

Vanwege distributierechten kunnen we het visuele diagram van het PPD hier niet opnemen. U kunt het bekijken door deze QR-code te scannen:

of via deze link: <https://www.divico.org/uploads/images/ressources/2%20-%20Le%20processus%20de%20domination%20conjugale.pdf>

Het diagram is enkel in het Frans beschikbaar

GEWELDMETER EN WIEL VAN MACHT EN CONTROLE

Deze tools kunnen zowel worden gebruikt om de persoon te helpen identificeren wat die ervaart, als om geweld in een relatie te herkennen. Ze kunnen je ook in staat stellen de situatie beter te begrijpen en je aanpak aan te passen. Zo kunnen deze tools bijvoorbeeld vragen die je stelt tijdens een gesprek helpen oriënteren.

De geweldmeter classificeert gedrag van minder problematisch tot gevaarlijker, waardoor de identificatie van tekenen van geweld zonder minimalisering wordt vergemakkelijkt, terwijl het **Wiel van macht en conflict** de verschillende vormen van geweld in een relatie identificeert.

Vanwege distributierechten kunnen we het wiel van macht en controle hier niet opnemen. U kunt het bekijken door deze QR-code te scannen:

of via deze link: <https://www.loveisrespect.org/lir-files/LGBT-Power-and-Control-Wheel.pdf>

GENIET ERVAN! JE RELATIE IS GEZOND ALS DIE/HIJ/ZIJ	Respecteert je geaardheid (seksueel, romantisch en relationeel), je genderidentiteit en -expressie, je levenskeuzes, je intieme praktijken, je verlangens...
	Accepteert je vrienden, je moeder/vader, je gekozen familie, je metapartners, je andere dierbaren, je groep...
	Vertrouwt je en steunt je in je transitie(s), medisch begeleide voortplanting, adoptie, draagmoederschap...
	Is blij als je je voldaan voelt, ook met een metapartner (compersie)
	Zorgt ervoor dat je het eens bent met wat jullie samen doen, vooral als het je kan blootstellen aan LGBTQIA+-fobie (bijv. elkaars hand vasthouden op straat)
LET OP, ZEG STOP! ER IS GEWELD WANNEER DIE/HIJ/ZIJ	Chanteert je als je weigert iets te doen (bijv. dreigen met outing, call-out in de gemeenschap...)
	Kleineert je mening, je persoonlijke projecten, je vrijwilligerswerk, je activisme, enz.
	Bespot je in het openbaar (bijv. denigreert je passing, vergelijkt je met cis-hetero-dyadische mensen, beledigt je met belederingen die zijn gereclaimd ...)
	Jaloers en bezitterig
	Manipuleert je (gebruikt bijvoorbeeld de D.A.R.V.O.-methode, blaast warm en koud, geeft je een schuldgevoel, enz.)
	Controleert je als je buitenkomt (inclusief gemeenschapsavonden), je kleding, je make-up, je passing, je genderexpressie, je tatoeages...
	Controleer je sms'jes, e-mails, apps (inclusief dating apps), dat geldt ook voor sekswerkers met hun klanten (jij bent de enige die je klanten kiest: het is jouw lichaam)
	Staat erop dat je hem intieme foto's stuurt - dat geldt ook voor een relatie die enkel virtueel is (je bent hen niets verschuldigd!)
	Isoleert je van je familie (biologische en/of gekozen), je naasten, je andere partners, je sociale kringen (verenigingen, groepen, feestjes, enz.), enz.
	Dwingt je om naar inhoud voor volwassenen te kijken (bijv. films, tijdschriften, expliciete kunstwerken, etc.) en dit telt zelfs als de inhoud feministisch is.
ZOEK HULP! JE BENT IN GEVAAR WANNEER DIE...	Vernedert je (bijv. gebruikt je dead-name, misgendert je, noemt je LGBTQIA+fobische namen, noemt je een gek ...) wanneer je hen verwijten maakt.
	"Emotionele uitbarstingen" (d.w.z. verliest plotseling zijn humeur, de intensiteit van zijn woede is buiten proportie, het is extreme woede)
	Dreigt hun leven te beëindigen en/of probeert dit te doen door te zeggen dat het jouw schuld is
	Dreigt intieme foto's van jou te verspreiden (dit omvat foto's van jou vóór je transitie(s), betaalde foto's van je werk, etc.)
	Vernielt en/of steelt je eigendommen (bijv. je lievelingsoutfit, je toneelkostuum, je autosleutels, je huiswerk of je scriptie...)
	Duwt je, trekt aan je, slaat je, schudt je
	Zich ontbloot (d.w.z. zonder jouw toestemming, ongeacht hoe lang jullie al daten: het is verboden!)
	Je privé-delen aanraakt (tussen je benen, je borst/bovenlichaam, je billen) zonder je toestemming
	Je dwingt om seksuele relaties te hebben (ongeacht je seksuele geaardheid, intieme delen of opgelegde gebruiken: het is verboden!)
	Dreigt je te vermoorden

HERKENNEN VAN DOELWITTEN EN GEWELDPLEGERS

DE DOELWITTEN

Het ervaren van een gewelddadige situatie veroorzaakt intense stress, met normale emotionele en psychologische gevolgen die de gebeurtenis helpen overwinnen.

Vaak voorkomende reacties:

- **Opnieuw beleven:** ingrijpende herinneringen, nachtmerries, flashbacks*, het gevoel in de situatie vast te zitten.
- **Vermijden en onderdrukken:** isolatie, vermijden van herinneringen aan de gebeurtenis, geheugenverlies, moeite met spreken, middelengebruik, onderdompeling in werk of sociale relaties, hyperactiviteit, dissociatie*.
- **Versterking van emoties:** slaap- en concentratiestoornissen, angst, woede, schuld, depressie, - zelfdodingsgedachten, gevoelens van onmacht, emotionele ongevoeligheid.

Deze reacties verdwijnen meestal binnen 4 tot 6 weken, maar er zijn enkele factoren die het risico op blijvende gevolgen vergroten:

- Geschiedenis van herhaald geweld (bijv. IPG met proces van partner dominantie, intimidatie) of andere trauma's. Hier spelen syndemie en het continuüm van geweld een grote rol.
- Ervaringen uit het verleden met systemische agressie en/of onderdrukking (b.v. racisme, geweld tijdens kindertijd).
- Sociaal isolement en financiële onzekerheid, waardoor de toegang tot middelen wordt beperkt.
- Aansprakelijkheid jegens anderen tijdens de gebeurtenis/binnen de situatie (b.v. kinderen).
- Levensbedreigende bedreiging voor zichzelf of naasten tijdens de gebeurtenis/binnen de situatie
- Verlies van een geliefde of ernstige verwondingen die verband houden met de gebeurtenis(sen)/de situatie

Vervreemding en herhaald geweld ³²

Vervreemding omvat het herhalen van geweld en het conditioneren van het doelwit in een dwingende context, wat resulteert in specifieke gevolgen die tijdens workshops kunnen worden geïdentificeerd.

De aanwezigheid van deze effecten betekent niet noodzakelijkerwijs dat de persoon zich in een situatie van vervreemding bevindt. Het is de opeenhoping van deze effecten die ons kan waarschuwen.

Specifieke gevolgen	Beschrijving	Te spotten in een workshop, voorbeelden
EMOTIONEEL LIJDEN	Psychologisch leed: verlies van vertrouwen, angst, paniekaanvallen*, verdriet, schaamte, schuld, stress, woede, wanhoop, enz.	“Ik ben niet goed genoeg.” “Het is mijn schuld” Frequent huilen Moeite zich te concentreren
VERWARRING	Twijfelperiodes, twijfel aan eigen perceptie (twijfels over wat echt of denkbeeldig is) en verantwoordelijkheid (rechtvaardiging en minimalisering).	“Aan de ene kant weet ik dat het slecht is, maar aan de andere kant zegt die me dat ik verantwoordelijk ben.” “Ik heb het gevoel dat ik niets meer begrijp, alles is vaag in mijn hoofd...”
POSTTRAUMATISCHE STRESS	Intense emotionele reactie op een traumatische gebeurtenis, gekenmerkt door flashbacks, nachtmerries en hypervigilantie/-waakzaamheid*. Het kan ook angst, slaapstoornissen, vermijdingsgedrag en moeite met het beheersen van emoties veroorzaken.	Uitbarsting Rusteloosheid, nervositeit Lege blik Zichtbaar lijden of bepaalde onderwerpen vermijden
VERSLECHTERING VAN DE LICHAAMELIJKE GEZONDHEID	Fysieke effecten van langdurige stress: slaapstoornissen, vermoeidheid, hoofdpijn, chronische pijn, spijsverteringsproblemen	Fysieke pijnuitdrukkingen (bijv. rugpijn, migraine) Gebrek aan energie, lege/vermoeide blik (staart voor zich uit)
VERMINDERDE RELATIES MET FAMILIELEDEN	Sociaal isolement, interpersoonlijke conflicten, verlies van vertrouwen en steun van dierbaren.	Terugtrekking uit sociale interacties met de groep Tekenen van wantrouwen, zoals een harde of abrupte toon Minimaliseren van eigen behoeften, alsof die niet langer gelooft dat er mensen klaar staan om te helpen
LICHAAMELIJK LETSEL	Zichtbare of niet-zichtbare verwondingen: kneuzingen, breuken, hersenbeschadiging, enz.	Fysieke reacties op pijn Lichamelijke tekenen
VERMINDERDE RELATIE MET KINDEREN	Kinderen worden direct getroffen door het geweld, met gevolgen op hun emoties en gedrag	Opmerkingen over veranderingen in het gedrag van kinderen (rusteloos, terugtrekken, slaapstoornissen, problemen met vrienden, enz.)
FINANCIËLE VERLIEZEN, ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING	Geweldgerelateerde uitgaven (advocaat, behandeling, verhuizing), die vaak leiden tot armoede en sociale uitsluiting.	“Ik kan het me niet veroorloven om voor mijn zorg te betalen”
MOEITE MET HET STELLEN VAN GRENZEN	Doelwitten worstelen vaak om gezonde grenzen te stellen als gevolg van manipulatie, angst of emotionele afhankelijkheid.	“Ik zeg niets als die slecht tegen me spreekt, ik vermijd liever conflicten.” “Ik kan geen nee tegen hen zeggen, die zal boos op me zijn.
ANGST EN ONVERMOGEN OM TE HANDELEN	De persoon voelt misschien een constante angst en weet niet hoe die op situaties moet reageren, voelt zich bevroren of verlamd in onzekerheid.	Heeft moeite deel te nemen aan discussies Trekt zich terug Is stil
KAN MOEILIK KEUZES MAKEN, ZICH MACHTELOOS	De persoon kan het gevoel hebben dat die niet langer een eigen stem heeft, verlamd is door de invloed van de ander, niet in staat is om beslissingen te nemen.	“Ik voel me verloren” “Ik weet niet meer wat ik wil.”

DE GEWELDPLEGERS

Het is vaak moeilijk om een persoon te identificeren die geweld heeft gepleegd, hetzij omdat de persoon het verbergt, hetzij omdat die hun gewelddadige gedrag heeft genormaliseerd. Geweldplegers ontwikkelen vaak strategieën om geweld te rationaliseren, verantwoordelijkheid weg te nemen, de impact op het doelwit te minimaliseren en de situatie acceptabeler te maken voor zichzelf en anderen.

Sommige manieren van spreken/dingen verwoorden in de workshop kunnen je echter waarschuwen:

→ **Minimalisering:** vermindert de ernst van gewelddadige handelingen.

Voorbeeld: "Iedereen discussieert, het is geen geweld." "Het was maar een kreet, dat gebeurt in alle relaties."

→ **Rechtvaardiging:** gewelddadige handelingen rationaliseren.

Voorbeeld: "Ik ben gestrest vanwege mijn gezinssituatie." "Mijn partner is niet trouw, ik moet meer te weten komen over hun activiteiten"

→ **Ontkenning:** ontkennen van de feiten, de verantwoordelijkheid of de gevolgen van het geweld.

Voorbeeld: "Ik was niet gewelddadig, het is alleen dat onze relatie ingewikkeld is." "Het was geen bedreiging, ik was gewoon boos."

3/

ONDERSTEUNING

In onze workshops omvat ondersteuning alle acties die ondernomen worden om een persoon te ondersteunen die is blootgesteld aan geweld, zowel doelwitten als geweldplegers. Hierbij houden we rekening met hun specifieke behoeften en met respect voor hun autonomie. Ook als:

→ een persoon een daad van geweld deelt, of die nu wel of niet op de hoogte is van het ervaren of gepleegde geweld, zowel in een groep als één-op-één.

→ er tekenen van geweld aanwezig zijn zonder dat deze verwoord worden.

Op dit interventieniveau kan dezelfde procedure worden toegepast op al het genoemde geweld. Dat gezegd zijnde, is het in situaties van partnerdominantie en vervreemding nog belangrijker om een vertrouwensband op te bouwen, te controleren of er een onmiddellijk gevaar is, om de persoon zich gehoord te laten voelen op een manier die is aangepast aan hun behoeften en om hen te heroriënteren.

Een persoon kan tijdens hun parcours om met het geweld om te gaan vier fasen doorlopen:

→ **Het probleem herkennen en definiëren.**

→ **Beslissen om hulp te zoeken.**

→ **Hulp zoeken uit formele en/of informele bronnen³³.**

→ **De gewelddadige situatie is onder controle en het genezingsproces is opgestart.**

Afhankelijk van het stadium waarin de persoon zich bevindt, kan je interventie worden aangepast in de voorgestelde acties en heroriënteringen. Het ondersteuningspatroon blijft echter hetzelfde, gebaseerd op hun behoeften en mate van inzet voor het ondersteuningsproces.

Voorzorgsmaatregelen voor deelname aan de workshops van personen in een relatie:

- Vraag in de communicatie met de deelnemers om niet met geliefden/naasten te komen
- Stuur de lijst met voornamen van geregistreeerde personen naar alle organisatoren (zonder achternaam of contactgegevens op te nemen).
- Als geweld bekend is voor de workshop, stel dan voor om apart naar twee workshops te komen of oriënteer één van de personen naar een andere organisatie ([zie p.34](#)). Breng de facilitatoren op de hoogte van de situatie.
- Als tijdens de workshop geweld wordt ontdekt, zorg dan apart voor de individuen en zorg ervoor dat de groep wordt verzorgd voordat je doorgaat ([zie p.26](#)).

DE SPECIFIEKE BEHOEFTE

Het is onze rol om een ruimte te creëren waar deelnemers zich veilig, gerespecteerd en niet beoordeeld voelen, zodat ze hun ervaringen kunnen delen. De persoon zoekt niet noodzakelijkerwijs naar een onmiddellijke oplossing of externe interventie.

Wanneer doelwitten praten over hun ervaringen met geweld, kunnen ze vaak:

- **Hun ervaringen uiten en herkennen:** geweld benoemen helpt hen het beter te begrijpen.
- **Validatie en ondersteuning zoeken:** luisteren en bevestigen (bijv. “Ik geloof u”) helpt de minimalisering van de ervaring en innerlijke twijfel tegen te gaan.
- **De ervaring opnieuw toe-eigenen:** door woorden te geven aan hun ervaring, kunnen ze opnieuw controle krijgen.
- **Mogelijkheden verkennen:** Erover spreken helpt om behulpzame mensen of plaatsen te identificeren en verschillende pistes te overwegen voor het ondernemen van concrete actie.

Voor de geweldplegers kan het vermelden van hun daden ertoe leiden dat ze hun gedrag in twijfel trekken. Ze proberen zichzelf vaak menselijker voor te doen, willen verbinding vinden/behouden, zoeken comfort, bevestiging of een niet-oordelend luisterend oor. Door het individu te onderscheiden van hun acties, voorkom je afwijzing en maak je plaats voor verandering.

STEUNKADER

- **Rol:** noch therapeut, noch bemiddelaar, je rol is zeer incidenteel. Het bestaat uit het identificeren van de behoeften van mensen, hen naar de juiste hulpbronnen te leiden, hen te ondersteunen en naar hen te luisteren, met respect voor hun ritme en autonomie bij de besluitvorming.
- **Geen vrienden/familieleden/naasten:** als je als facilitator de te ondersteunen persoon kent, is het beter dat je co-facilitator de ondersteuning van deze persoon op zich neemt.
- **Keuze om in te grijpen:** De interventie is vrijblijvend. Als een situatie de groep treft, reageer dan onmiddellijk. Zo niet, bespreek dan met uw co-facilitator wat voor jullie de beste manier is om hiermee om te gaan.
- **Zorgzaam zijn:** luisteren naar verhalen over geweld veroorzaakt stress, ook al lijkt het je niet te beïnvloeden. Herken deze effecten, bespreek het met je co-facilitator en vraag indien nodig om ondersteuning van de organisatie.
- **Vermijd de vervorming van ervaringen:** herken gewelddadige ervaringen zonder te minimaliseren en wees duidelijk met deelnemers over wat acceptabel is en wat niet.
- **Vertrouwelijkheid:** wat wordt gedeeld, blijft in de workshop, tenzij er een ernstig of onmiddellijk gevaar wordt vastgesteld.

In een verhaal over geweld is de houding van de facilitator belangrijk. Dit houdt in:

- **Actief luisteren:** aandacht besteden aan de persoon, niet alleen aan hun woorden maar ook in hun emoties, vastleggen wat er wordt gezegd en wat niet.
- **Het non-verbale observeren:** observeer gebaren, gezichtsuitdrukkingen en lichaamshoudingen om de emotionele toestand van deelnemers beter te begrijpen en je aanpak aan te passen.
- **Niet oordelen:** verwelkom elke ervaring zonder kritiek, met behoud van een duidelijk kader omtrent geweld.
- **Zorgzaamheid en veiligheid:** creëer een respectvolle en gastvrije omgeving zodat iedereen zich vrij kan uiten.
- **Respect voor grenzen en autonomie:** Respecteer de keuzes van deelnemers en het ritme waarin ze delen, zonder druk.
- **Vertrouwensband:** behoud een constante en zorgzame houding om deelnemers te helpen zich veilig te voelen.
- **Co-regulering*:** een voorbeeld zijn van kalmte en aanwezigheid, wat helpt om de veiligheid en stabiliteit in de workshop te behouden.
- **Bevestiging van emoties:** herken en valideer de emoties van deelnemers zodat ze zich gehoord en begrepen voelen.

PROTOCOL

BIJ AANWEZIGHEID VAN SIGNALLEN

Bepaald gedrag tijdens de workshop zoals opmerkingen, emoties, interacties of lichamelijke reacties, kan suggereren dat een persoon geweld ervaart, zelfs als het niet expliciet is uitgedrukt. Dit zal vaak duidelijker zijn omtrent het doelwit. Een geweldpleger wordt over het algemeen geïdentificeerd door middel van spraak: minimalisering, rechtvaardiging en ontkenning van de gepleegde gewelddaden ([zie p.19](#)).

Je eerste actie is om ruimte te bieden voor expressie en bewustzijn, zonder naar een onthulling/bekendmaking toe te (willen) werken. Het is niet jouw rol om het geweld een naam te geven of te diagnosticeren, maar enkel iedereen in staat te stellen hun ervaring te verwoorden, indien ze dat willen. Het is dus een kwestie van een klimaat van vertrouwen te creëren, de situatie te observeren zonder tot voortijdige conclusies te komen, de autonomie en het ritme van de persoon te respecteren en druk of aandringen te vermijden.

Als het doelwit de volgende tekens vertoont, is het noodzakelijk om hen een één-op-één moment aan te bieden:

- **Relationele signalen:** afstand van de rest van de groep, is bang om in groep te praten, externe controle (telefoon, tijdsbesteding).
- **Fysieke signalen:** zichtbare verwondingen, tekenen van extreme vermoeidheid.
- **Ernstige emotionele en gedragsmatige signalen:** is bang, paniekreacties, overmatige angst, hypervigilantie, dissociatie.

Wat te doen in deze gevallen?

- Ga na hoe de persoon zich voelt en stel een individueel moment voor, zonder te pushen:
ik heb je reactie eerder opgemerkt, dit baart me zorgen, zou je ermee instemmen erover te praten?
- Open vragen:
hoe voel je je nu?
- Als de persoon getuigt, volg dan het onderstaande protocol.
- Als de persoon niet spreekt, respecteer dan de stilte, wees beschikbaar en herinner hen eraan dat die zonder druk terug kan komen wanneer die maar wil.

ALS DE PERSOON EEN DAAD VAN GEWELD DEELT

De eerste reactie is belangrijk, omdat deze de band en de mogelijkheid tot interventie beïnvloedt. Stilte kan isoleren, terwijl een te snelle of veroordelende reactie de communicatie kan verbreken. Het is cruciaal om kalm en gevoelig te reageren en de respons aan te passen aan de context (in de groep of één-op-één).

EÉN-OP-EÉN

Je bent geen hulplijn. Je tussenkomst moet stipt, snel en gericht zijn, want je primaire verantwoordelijkheid gaat voornamelijk naar de hele groep.

Een typische interventie omvat de volgende stappen:

- 1. Check in bij jezelf en evalueer je beschikbare tijd en ruimte**
- 2. Benoem het kader.**
- 3. Luister, analyseer de vraag en de situatie.**
- 4. Normaliseer en valideer reacties, help dingen te benoemen.**
- 5. Stel een concreet actieplan op.**
- 6. Sluit af en keer terug naar de groep.**

Dit protocol stelt de persoon in staat zich vrij uit te drukken, zonder de druk van details te moeten bieden, terwijl het emotionele steun biedt om de aanwezige emoties te reguleren en de hulpbronnen te activeren die nodig zijn om indien nodig hulp te zoeken.

1. CHECK IN BIJ JEZELF EN EVALUEER JE BESCHIKBARE TIJD EN RUIMTE

- Vertraag, neem rustig adem om jezelf te wortelen en neem een kalme houding aan.
- Denk aan het kader, je lichaamshouding en het protocol.
- Vraag jezelf: *Ben ik bereid naar deze persoon te luisteren?* Bij twijfel, raadpleeg je co-facilitator.
- Bedenk of dit de juiste tijd en plaats is voor het gesprek. Zo niet, stel dan een andere tijd of plaats voor, zoals tijdens een pauze of na de workshop.

2. BENOEM HET KADER

- Licht het gesprekskader toe, evenals welke mogelijkheden je hebt om actie te ondernemen en de beschikbare tijd. Garandeer vertrouwelijkheid.
- Leg het doel van het gesprek uit: ondersteuning bieden binnen de beperkingen van het kader.
- Dit kader kan aan het begin worden gesteld of naarmate het gesprek vordert, afhankelijk van de situatie.
- Als je de persoon kent, is het beter om je co-facilitator te vragen. Als dit niet mogelijk is, vraag de persoon dan of het ok is voor hen en zo ja, stel duidelijke grenzen, zoals:
 - Herinner hen eraan dat je er bent om eenmalige ondersteuning te bieden en de persoon te heroriënteren op basis van hun behoeften in het moment, maar dat je niet voor verdere nazorg kan instaan.
 - Leg uit dat alles wat gezegd wordt vertrouwelijk blijft en dat je er in de toekomst niet over zal praten, tenzij de persoon er zelf voor kiest om er opnieuw over te praten.

3. LUISTER, ANALYSEER DE VRAAG EN DE SITUATIE

- Laat de persoon een eerste keer vertellen, zonder in details te treden om te voorkomen dat de emoties weer hoog oplopen.
- Luister actief en wees emotioneel volledig beschikbaar.
- Gebruik reflecties en herformuleringen om te tonen dat je de persoon hoort en helpen uit te drukken wat er gebeurt.
- Hou je aan de grenzen van het protocol en zorg tegelijkertijd dat de persoon zich gehoord voelt.
- Achterhaal de vraag van de persoon: Gehoord worden? Informatie zoeken? Helpen bij het vinden van oplossingen?
- Verifieer de dynamiek van geweld: stel niet-opdringerige, open vragen.
- Stel vast of er een machts- en controle-dynamiek in het spel is. Doe hetzelfde voor eventuele risicofactoren indien vermeld door de persoon ([zie p.19](#)).

“Is dit iets dat al meerdere keren is gebeurd?”

“Heb je ooit soortgelijke situaties met deze persoon meegemaakt?”

“Hoe voel je je over het algemeen in je relatie?”

“In hoeverre voel je je gerespecteerd en gehoord in je relatie?”

“Voel je je veilig thuis? En voel je je veilig bij deze persoon?”

“Voel je je vaak onder druk gezet of gecontroleerd in je relatie?”

“Heb je soms het gevoel dat je op eieren loopt bij deze persoon?”

“Als je je partner zou evalueren op een schaal van 1 tot 10, waarbij 1 een volledig zorgzame persoon is en 10 een persoon die jou laat lijden, waar zou je je partner dan plaatsen en waarom?”

- Bepaal of er een onmiddellijk gevaar is, d.w.z. beoordeel of de persoon zich in een situatie bevindt waarin hun fysieke of emotionele veiligheid een acuut risico loopt.

“Vreesde je voor je leven of veiligheid op dat moment?”

“Heeft de persoon je recentelijk ernstig of met geweld bedreigd?”

“Voel je je onveilig als je vanavond bij je partner blijft?”

- Stel niet te veel vragen.

Een persoon kan zowel **dader** als **doelwit** zijn (bidirectioneel, multidirectioneel geweld). Zo ja, valideer dan ervaringen met slachtofferschap en bevorder de aansprakelijkheid voor gewelddadige handelingen, waarbij de impact op anderen wordt benadrukt. In deze situaties is het beter om concrete acties te beoordelen in plaats van rigide rollen van geweldpleger en doelwit toe te wijzen, aangezien de dynamiek van geweld complex kan zijn.

4. NORMALISEER EN VALIDEER REACTIES, HELP TE BENOEMEN WAT KAN WORDEN BENOEMD

- Deze stap loopt vaak parallel met de vorige.
- Normaliseer en valideer emotionele reacties en gedrag zonder oordeel: *“Wat je voelt is begrijpelijk in deze situatie.”*
- Neem schuldgevoelens weg door valse overtuigingen bij te stellen: *“Niemand verdient het om dit soort situatie mee te maken.”*
- Voor geweldplegers: Moedig verantwoordelijkheid aan door de impact van handelingen op anderen te benoemen, zonder geweld te rechtvaardigen, en stimuleer empathie ten opzichte van het doelwit. Benoem de mogelijkheid tot verandering en ontkracht verkeerde overtuigingen of schuldgevoelens: *“Ik ben een monster.”*

Wanneer iemand hun ervaringen deelt door een persoonlijke getuigenis af te leggen, kunnen ze zich al dan niet bewust zijn van het geweld dat ze ondergaan/gepleegd hebben.

- **Geweld kan direct worden genoemd:**

Voorbeeld doelwit: *“Ik leef in een relatie waarin mijn partner mij de hele tijd bedreigt en controleert. Ik mag niet alleen uitgaan, en hij beledigt me constant.”*

Voorbeeld geweldpleger: *“Ik weet dat ik gewelddadig gedrag jegens mijn partner heb gehad. Ik schreeuwde, beledigde en duwde soms zelfs de ander.”*

- **Geweld kan indirect worden genoemd:**

Voorbeeld doelwit: *“Ik voel me vaak uitgeput in mijn relatie. Ik heb het gevoel dat ik op eieren loop, dat ik nooit mezelf kan zijn.”*

Voorbeeld geweldpleger: *“Soms zeg ik dingen waar ik later spijt van heb, die me ontglippen in het moment. Ik kan mijn emoties niet beheersen.”*

5. STEL EEN CONCREET ACTIEPLAN OP

- Verbetering van de veiligheid op korte termijn:
 - Bij onmiddellijk gevaar:
 - Breng de persoon naar een veilige locatie.
 - Controleer en mobiliseer hun steunnetwerk om hun veiligheid te waarborgen
 - Als er geen direct gevaar is:
 - Bespreek maatregelen op langere termijn om de situatie veilig te stellen.

Voor het doelwit: definieer eenvoudige acties om zichzelf te beschermen als geweld wordt herhaald.

Voorbeelden: *“Wat zou je kunnen zeggen of doen om de situatie te stoppen?” “Wat zou je doen als het weer zou gebeuren?”*

Voor de geweldpleger: Definieer eenvoudige acties om geweld te voorkomen, voor, tijdens of na een trigger.

Voorbeelden: *“Wat zou je doen om de situatie te voorkomen?” “Hoe kan je je terugtrekken of om hulp vragen als je denkt dat je de controle verliest?”*

- Stel een heroriëntatie voor.

- Controleer en versterk het gebruik van het steunnetwerk:
 - Vraag de persoon welke hun beschikbare hulpbronnen zijn (vrienden, familie, ondersteunende diensten) en help hen te definiëren hoe ze hun hulp kunnen zoeken: *“Als dit opnieuw gebeurt, wie zou je dan bellen?”*
 - Controleer of er een risico is van sociaal isolement of sociale uitsluiting die de persoon van zijn steun kan afsnijden en de situatie kan verergeren.
- Ondersteuning in het actieplan:
 - Druk duidelijk je bereidheid uit om te helpen: *“Is het oké als ik je informatie geef?”*, *“Is het oké als we binnen een week contact met je opnemen om te zien hoe het gaat?”*
 - Stel een heroriëntatie voor als de persoon dat wenst en het relevant is.
 - Indien het gaat om een complexe situatie of partnerdominantie, en je het zelf wenst, kan je een beperkte follow-up bieden in de volgende weken:
 - Stel een telefonisch of persoonlijk contact voor om de voortgang van de heroriëntatie en de uitgevoerde acties te controleren.
 - Definieer het kader voor follow-up (aantal oproepen, data en hoe te contacteren).

Heroriëntatie

Je bent geen eerstelijns professional en komt hier niet tussenbeide om complexe situaties aan te pakken. Je rol is beperkt tot het ondersteunen van mensen tijdens de workshop en je bent verantwoordelijk voor het heroriënteren van deelnemers als:

- De persoon het wenst.
- De persoon in gevaar is.

De heroriëntatie omvat:

- Leg duidelijk de redenen en doelstellingen van de oriëntatie uit.
- Zorg voor een goede overdracht.
- Behoud het contact gedurende het hele proces.

6. SLUIT AF EN KEER TERUG NAAR DE GROEP

- Geweld benoemen kan sterke reacties veroorzaken, onmiddellijk na het gesprek of later. Waarschuw de persoon over deze mogelijkheid en identificeer met hun welke tools ze kunnen gebruiken om ermee om te gaan.
- Controleer of de persoon niets anders toe te voegen heeft en beoordeel of dit het juiste moment is om af te sluiten.
- Vat de situatie en acties samen. Stel voor om indien nodig een plan van aanpak en activatie van hulpbronnen neer te schrijven.
- Organiseer een moment van co-regulering voor de terugkeer in een grote groep of de terugkeer naar de persoon, met bijvoorbeeld een ademhaling om zich te herfocussen.

Als dit gesprek over geweld vroeg in de workshop gebeurt, check dan regelmatig hoe het met hen gaat.

Als iemand begint te praten maar van gedachten verandert, is het essentieel om de vertrouwensband te behouden, zodat ze zich vrij voelen om terug te komen en met ons te praten als ze dat willen. Het is daarom belangrijk om niet aan te dringen.

DELEN MET DE GROEP

1. BEOORDEEL OF DIT HET JUISTE MOMENT IS

- **Relevantie volgens het type workshop:** sommige workshops in Feros bieden momenten om over geweld te praten, terwijl andere dat niet doen.
- **De groep:** als de groep zich al in een intense emotionele dynamiek bevindt, kan dit de situatie van de persoon verergeren. In dit geval kun je de getuigenis het beste onderbreken door te noemen wat je doet en waarom.
- **De persoon:** Als de persoon zich in een fragiele emotionele toestand lijkt te bevinden of als het onderwerp te intiem is, kan het nodig zijn om te onderbreken en aan te bieden er één-op-éénover te praten.

2. HIERVAN AFHANKELIJK, LUISTER ER COLLECTIEF NAAR OF ONDERBREEK VRIENDELIJK.

- Als het individu kalm lijkt, de timing van de workshop passend is en de groep klaar lijkt om dit soort inhoud aan te pakken, kan het mogelijk zijn om collectief te blijven luisteren en de getuigenis te delen. Wanneer het delen is voltooid, bedank en beëindig de discussie voorzichtig en zorg ervoor dat iedereen zich op zijn gemak voelt om de workshop voort te zetten.
- Als de voorwaarden niet kloppen, onderbreek de persoon dan door uit te leggen dat delen belangrijk is en dat er meer geschikte tijd aan kan worden besteed in een één-op-één: *“Wat je deelt, is belangrijk en ik zou het graag met jou willen bespreken. Maar als groep en nu is het misschien niet de beste tijd. Wil je er tijdens de pauze of aan het einde van de workshop over praten? Ik kom je opzoeken.”*

3. STEUN DE BETROKKENE

- Als de persoon zich in een staat bevindt die onmiddellijke ondersteuning vereist, kan één van de co-facilitators met hen naar buiten gaan om een individuele ondersteuning te starten ([zie p.27](#)).

4. IMPACT OP GROEP BEHEREN

- Beoordeel na de interventie of de groep kan doorgaan. Zoek naar tekenen van triggering zoals ongemak, rusteloosheid of gespannen stilte, en aarzel niet om de groep direct te vragen hoe ze zich voelen. Bij twijfel is het waarschijnlijk nodig om opnieuw een fysieke centering oefening te doen.
- Benoem indien nodig wat er net is gebeurd zonder het te dramatiseren.
- Bied een shaker-, breek- of lichaamsactiviteit aan om spanning te verlichten.
- Bespreek met je co-facilitator voor je een actie voorstelt: *”Wat vind je van een bewegingsoefening voor het vervolg?”*

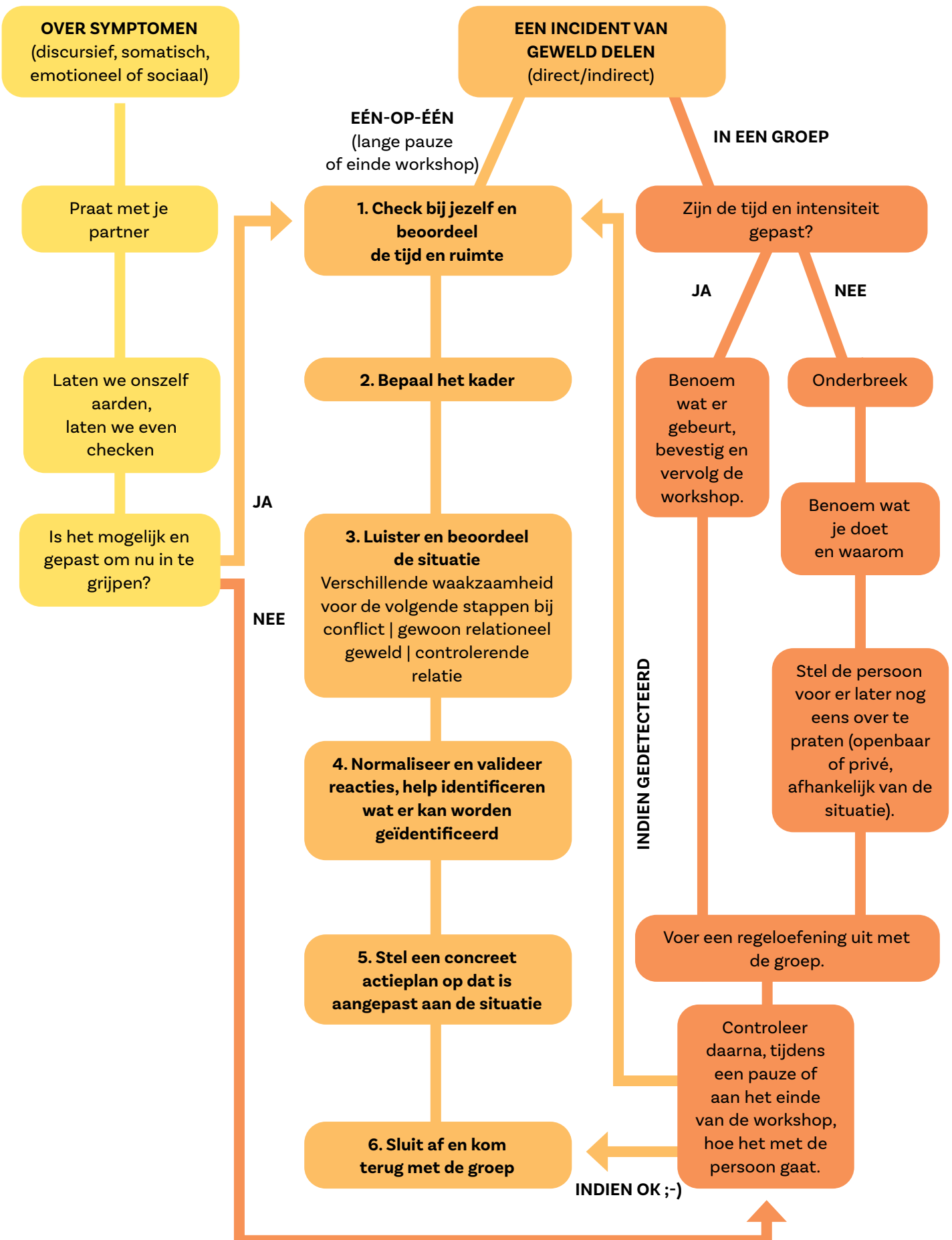
5. CHECK DE FACILITATORS

- Na de interventie is het belangrijk om te controleren of je de workshop kan voortzetten.
- Als dit niet het geval is, vraag dan om hulp van je co-facilitator om de continuïteit en kwaliteit van de workshop te garanderen.

Wat als de groep de geweldpleger afwijst?

Wanneer geweld onthuld wordt, kan de geweldpleger door de groep afgewezen worden. Als dit gebeurt, is het belangrijk om de situatie te stoppen, het kader in herinnering te brengen, de principes van transformatieve rechtvaardigheid en het belang van samenwerking binnen de LGBTQIA +gemeenschap (bijv. risico op isolatie) uit te leggen. Het is ook belangrijk om te onthouden dat afwijzing de schaamte en stilte rond de geweldplegers van geweld versterkt, wat niet helpt om hervallen te voorkomen. Ten slotte is het mogelijk mee te delen dat IPG tussen LGBTQIA + -partners frequent gebeurt en dat waarschijnlijk andere mensen in de workshop zichzelf herkennen zonder het te hebben uitgedrukt.

PROTOCOL

HANDIGE CONTACTEN

Hieronder enkele diensten die wij aanbevelen en die nuttig kunnen zijn om mensen naar door te verwijzen. De meerderheid van deze diensten bevinden zich in Brussel, enkele in Vlaanderen. Alle diensten zouden een nederlandsstalige dienstverlening moeten hebben, maar wij hebben hier geen feedback op. Wij hebben deze diensten geselecteerd op basis van positieve feedback over hun dienstverlening, hoewel dit geen garantie is dat dit altijd het geval zal zijn. Als je contactgegevens van een advocaat of psycholoog nodig hebt, neem dan contact met ons op (info@feros.be).

We zijn ons ervan bewust dat de meeste diensten niet geschikt zijn voor specifieke begeleiding van LGBTQIA+-personen. Het is essentieel om de persoon hiervan op de hoogte te stellen bij doorverwijzing.

NOODOPVANG

Le Refuge / opvanghuis

Opvang-, nood- en begeleidingscentrum voor LGBTQIA+-personen tussen 18 en 25 jaar die worden uitgesloten vanwege hun seksuele oriëntatie en/of genderidentiteit.

Tel.: 02 880 68 69

E-mail: info@refugeopvanghuis.be

Website: <https://www.refugeopvanghuis.be/>

BEGELEIDING

Police - Cel EVA MIDI

Opvang van slachtoffers van familie en seksueel geweld (eerste opvang en informatie, juridische begeleiding). Dienst gespecialiseerd in familie en seksueel geweld.

Overdag geopend van maandag tot vrijdag. 's Avonds en in het weekend geopend.

Adres: Demosthene 36, 1070 Anderlecht

Tel.: 02 559 81 36

E-mail: zpz.midi-zuid.eva@police.belgium.eu

ZORG CENTRA NA SEKSUEEL GEWELD - IN ZIEKENHUIZEN

Zorgcentrum na Seksueel Geweld Gent

Tel. 09 332 80 80

zsg@uzgent.be

UZ Gent, C. Heymanslaan 10, 9000 Gent, ingang 26C

Bereikbaar met tram 4 en bus 5

Zorgcentrum na Seksueel Geweld Antwerpen

Tel. 03 436 80 50

zsg@uza.be

UZ Antwerpen, Zorghotel Drie Eiken, Drie Eikenstraat 655, 2650 Edegem

Bereikbaar met de bus

Zorgcentrum na Seksueel Geweld Brussel

Tel. 02 535 45 42

cpvs@stpierre-bru.be

UMC Sint-Pieter Brussel, Hoogstraat 320, 1000 Brussel

Bereikbaar met de metro, premetro en bus

Zorgcentrum na Seksueel Geweld Leuven

Tel. 016 34 11 11

zsg@uzleuven.be

UZ Leuven, Herestraat 49, 3000 Leuven

Utsopi ASBL

Administratieve en juridische hulp voor sekswerkers.

Open op weekdays - 10u-18u.

Adres: Aerschotstraat 208, 1030 Schaarbeek.

Tel.: 0472 25 64 26.

Website: <https://www.utsopi.be/>.

WOORDENLIJST

LGBTQIA+: een acroniem voor lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, queer, intersekse, asekuele en andere genderidentiteiten en seksuele oriëntaties.

Zelfverdediging: legaal beschermt zelfverdediging tegen een voortdurende/imminente, oneerlijke en ernstige aanval op zichzelf of iemand anders. Het is alleen geldig als de persoon geen ander verdedigingsmiddel heeft en geen beroep kan doen op de autoriteiten. Schieten op iemand die aan het ontsnappen is, wordt bijvoorbeeld niet aanvaard en de angst voor agressie rechtvaardigt het gebruik van geweld niet. De geweldpleger die opnieuw aanvalt nadat hij of zij is weggeduwd kan geen zelfverdediging gebruiken om zichzelf te beschermen. Ten slotte is zelfverdediging niet van toepassing op de bescherming van materiële voorwerpen zoals sieraden of dieren.

Cisgender: benoemt een persoon wiens genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat hen bij de geboorte is toegewezen.

Mentale belasting: verwijst naar alle cognitieve en organisatorische taken die gerelateerd zijn aan het dagelijkse beheer van het persoonlijke, gezins- of professionele leven. Ze zijn vaak onzichtbaar en kunnen een aanzienlijke psychologische druk veroorzaken.

Dwangmatige controle: is opzettelijk gedraging dat zich nestelt in een dynamiek van overheersing en controle waarbij het doelwit zich gevangen en afhankelijk van de geweldpleger voelt. Dit omvat fysiek, psychologisch, economisch, administratief of seksueel geweld gericht op het vernederen, isoleren en onderwerpen van het doelwit. Zoals: bewaking van communicatie, reizen en het dagelijks leven, intimidatie en bedreigingen, financiële controle door het doelwit geld te ontnemen of het doelwit te dwingen zijn uitgaven te rechtvaardigen, emotionele chantage om te manipuleren en schuld te geven, sociaal isolement door het doelwit af te sluiten van hun dierbaren en middelen, enz. Vervreemding kan een van de gevolgen zijn.

Co-regulering: verwijst naar het proces waarbij twee of meer individuen met elkaar omgaan en zich aan elkaar aanpassen om hun emoties, gedrag of reacties in een bepaalde situatie te reguleren, waardoor het emotionele of sociale evenwicht wordt bevorderd.

Paniek aanval: plotselinge episode van intense angst met fysieke symptomen zoals hartkloppingen, zweten, beven, ademhalingsmoeilijkheden of een gevoel van verstikking.

Discriminatie: verwijst naar de ongelijke behandeling van individuen of groepen vanwege waargenomen onderscheidende kenmerken zoals ras, geslacht, geloofsbelijdenis, enz.

Dissociatie: psychologisch mechanisme van emotionele of mentale onthechting van een ervaring. Dissociatievormen variëren van eenvoudige onthechting tot veranderingen zoals geheugenverlies, depersonalisatie, derealisatie, verwarring en verandering van identiteit, vooral in traumatische contexten. Het kan ook motorische vaardigheden en de zintuigen beïnvloeden.

Vervreemding: is, in een relationele context, een van de gevolgen van destructieve psychologische en emotionele controle, resulterend in traumatische effecten, verlies van zelfvertrouwen, verlies van autonomie, slopende overtuigingen, emotionele verslaving en onvermogen om gezonde grenzen te stellen.

Flashback: plotselinge en intense herbeleving van een traumatische gebeurtenis, die op een zeer levendige en realistische manier wakker wordt, alsof de gebeurtenis opnieuw plaatsvindt.

Hypervigilantie: verwijst naar een toestand van buitensporige aandacht voor externe stimuli waarbij de persoon constant alert is en bedreigingen waarneemt, zelfs als er geen bedreigingen zijn.

Heteroseksisme: onderdrukking van mensen die niet voldoen aan de dominante heteroseksuele normen.

Transformatieve rechtvaardigheid: een gemeenschapsgerichte benadering van rechtvaardigheid die tot doel heeft te reageren op geweld en schade zonder toevlucht te nemen tot het traditionele (bestraffende) rechtssysteem, met de nadruk op verantwoording, het herstel van fouten en de transformatie van machtsdynamiek.

Systemische (of structurele) onderdrukkingen: een reeks systeme en structuren die discriminatie, geweld en vooroordelen gebruiken om degenen die niet aan de normen van de samenleving voldoen te controleren en te onderwerpen (stigma*). Deze onderdrukkende systemen werken op vier niveaus:

- **Institutioneel:** instellingen zoals staten, politieke partijen, enz.
- **Historisch:** de gevolgen van gebeurtenissen in het verleden en erfenissen van vorige generaties (zoals slavernij, deportatie, LGBTQIA + -strijd, enz.).
- **Cultureel:** de praktijken van een sociale groep en hoe ze worden vertegenwoordigd in media, kunst, enz.
- **Persoonlijk:** wat elk individu heeft geïntegreerd, vaak zonder erover na te denken, en dat ze kunnen voortzetten als geweld of discriminatie tegen zichzelf of anderen.

Outing: betekent het openbaar maken van iemands seksuele geaardheid of genderidentiteit. In sommige gevallen kan dit hun veiligheid en privacy in gevaar brengen.

Geracialiseerd: een persoon die het onderwerp is van racistische percepties of gedrag.

(sociale) machtsrelaties: ongelijke relaties tussen sociale groepen, waarbij sommigen meer macht, invloed of middelen hebben dan anderen, vaak vanwege hun geslacht, afkomst of andere kenmerken.

Intieme relatie: verwijst naar een relatie tussen twee of meer mensen met een diepe en persoonlijke band, vaak gekenmerkt door emotionele, fysieke en soms seksuele nabijheid.

Stigma: psychologische of fysieke eigenschappen waarvan vaak wordt aangenomen dat ze mensen discrimineren in relatie tot een sociale norm die als superieur wordt beschouwd. Bijvoorbeeld huidskleur, haartype, etc. Dit wordt dan stigmatisatie genoemd.

Syndemie: interactie van ziektes met biologische- en omgevingsfactoren die de gevolgen van deze ziektes voor een bepaalde groep verergeren. Voor IPG onder LGBTQIA + -mensen zijn ziektes gevolgen van de constante stress ondervonden door systemisch geweld*.

Systemisch geweld: verwijst naar geweld als gevolg van systemische onderdrukking, dat zowel geweld tussen individuen als geweld door staats- of culturele instellingen omvat.

REFERENTIES

- 1 LDTP. (2016). *JOUR APRÈS JOUR... Violences entre proches: Apporter du soutien et changer les choses collectivement.* (p.83). <https://infokiosques.net/spip.php?article1300>
- 2 Fonck, P. (2024). *Formation de base: violences conjugales et enfants exposés.* CPSE.
- 3 Donovan, C., & Hester, M. (2010). "I Hate the Word "Victim"": An Exploration of Recognition of Domestic Violence in Same Seks Relationships1. *Social Policy and Society*, 9(2), 279-289. Walters, M., Jenkins, L., & Merrick, M. (2012). *National Intimate Partner and Seksual Violence Survey (NISVS): Summary of Findings for 2010.* Watremez, V. (2005). *La violence des femmes et des lesbiennes: analyses et enjeux politiques contemporains?* *Recherches féministes*, 18(1), 79-99.
- 4 Bell, K. M., & Naugle, A. E. (2008). *Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework.* *Clinical psychology review*, 28(7), 1096-1107.
- 5 Ibid.
- 6 Il s'agit d'items issus de la *Dating Violence Scale* développée dans Shen, A. C.-T. (2008, March). *Coping strategies of dating violence: A national study of Taiwanese college students.* Paper presented at the International Family Aggression Society Conference, Preston, UK.
- 7 Poncelet, T. (2023). op. cité.
- 8 Ibid.
- 9 Ibid.
- 10 Mellul, Y., Nectoux, M., Portugaels, D., Stappaerts, C., & Scaillet, C. (2022). *Les suicides forcés: les suicides provoqués par les violences conjugales.*
- 11 Ibid.
- 12 Brown, T. N., Langenderfer-Magruder, L., Walls, N. E., Whitfield, D. L., Brown, S. M., & Barrett, C. M. (2016). *Partner violence victimization among lesbian, gay, biseksual, transgender, and queer youth: Associations among risk factors.* *Child and adolescent social work journal*, 33, 55-68.
- 13 Kirschbaum, A. L., et al (2023), op. cité.
- 14 Peitzmeier, S. M., et al. 2020, op. cité.
- 15 Ibid.
- 16 Poncelet, T. (2023). op. cité.
- 17 Schulman, S. (2024). *Les liens qui empêchent: L'homophobie familiale et ses conséquences.* Édition B42.
- 18 Etaugh, C. (2020). *Prevalence of intimate partner violence in LGBTQ individuals: An intersectional approach. Intimate partner violence and the LGBT+ Community: Understanding power dynamics* (pp. 11-36). Brenda Russell Editor. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-44762-5>
- Bartholomew et al., 2008; Goldberg & Meyer, 2013; Houston & McKirnan, 2007; Waldner-Haugrud et al., 1997; Walters et al., 2013, citées dans Langenderfer-Magruder et al., op. cit.
- 19 Brown, T. N., & Herman, J. (2015). *Intimate partner violence and seksual abuse among LGBT people.* eScholarship, University of California.
- Hellemans, S., Loeys, T., Buysse, A., Dewaele, A., & De Smet, O. (2015). *Intimate partner violence victimization among non-heteroseksuals: Prevalence and associations with mental and seksual well-being.* *Journal of Family Violence*, 30, 171-188.
- 20 Murray, C. E., & Mobley, A. K. (2009). *Empirical research about same-seks intimate partner violence: A methodological review.* *Journal of homoseksualité*, 56(3), 361-386.
- 21 Hellemans et al., op. cit.
- 22 Meyer, 2003, cité dans Scheer et al., op. cit. Balsam & Szymanski, 2005, citées dans Scheer et al., op. cit.
- 23 Liang, B., Goodman, L., Tummala-Narra, P., & Weintraub, S. (2005). *A theoretical framework for understanding help seeking processes among survivors of intimate partner violence.* *American journal of community psychology*, 36(1-2), 71-84. Scheer et al., op. cit.
- 24 Delage, P. (2017). *Croiser genre et seksualité, un vrai dilemme? Réflexions sur la prise en charge des violences dans les couples de même sexe/genre à Los Angeles.* *Alizés: Revue angliciste de La Réunion*, (42), 43-55. Counselman-Carpenter & Redcay, 2018, citées dans Etaugh, op. cit. Ristock, J., & Timbang, N. (2005). *Relationship violence in lesbian/gay/bisexual/transgender/queer [LGBTQ] communities.* *Violence Against Women Online Resources.*
- 25 Ristock & Timbang, op. cit.
- 26 Cantera Espinosa, L. M. (2005). *Mas allá del género: nuevos enfoques de "nuevas" dimensiones y direcciones de la violencia en la pareja.* Universitat Autònoma de Barcelona.
- 27 Brown & Herman, op. cit.
- 28 Renzetti, 1992; Ristock, 1994, 1998, 2001; Scherzer, 1998; Turell, 1999, citées dans Ristock & Timbang, op. cit.
- 29 Chung & Lee, 1999, citées dans Ristock & Timbang, op. cit. Mendez, 1996 ; Thompson, 1995 ; Waldron, 1996, citées dans Ristock & Timbang, op. cit.
- 30 Walker, L. E. (1979). *Battered women: A psychosociological study of domestic violence.* New York, Harper and Row.
- 31 Tremblay, D., Bouchard, M., & Ayotte, R. (2002). *L'évaluation de la sécurité des victimes de violence conjugale par le modèle du Processus de domination conjugale (PDC).* Verfügbar über: http://web.archive.org/web/20180917105354/http://asblpraxis.be/sites/default/files/documents-utiles/evaluati_on_de_la_securite_des_victimes.pdf (Letzter Zugriff: 01.06.2020).
- 32 *SOS violence conjugale.* (s.d.). 9 conséquences de la violence conjugale. Consulté le 3 mars 2025, à <https://sosviolenceconjugale.ca/fr/>

- articles/9-consequences-de-la-violence-conjugale
- 33 Scheer et al., op. cit.
- 34 Vasallo, B. (2018). *El sistema monógamo*. En B. Vasallo, *Pensamiento monógamo, terror poliamoroso* (pp.23-39). La oveja roja.
- 35 Kelly, L. (1988). *Surviving seksual violence*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- 36 Symonds, M. (1980). *The “second injury” to victims*. *Evaluation and change*, 7(1), 36-38.
- Liang et al., op. cit.

BEDANKT

Voor het onderzoek en schrijven van deze brochure: Mélodie Polge, murmure et Rike Robin.

Voor het onderzoek naar partnergeweld tussen LGBTQIA+personen: Lena Terrando et Tels Quels ASBL

Voor de vertaling: Mari, Katrijn Geeraert , Mélanie Ceysens

Voor het nalezen: Joun (feministische zelfverdedigings trainer), Maya (Matrisses), Vanessa Guyot (CPVS de Bruxelles), Célia Roman (CPVS de Bruxelles), Delphine Polge en Katinka.

Voor de basisopleiding partnergeweld: édération Laïque de Centres de Planning Familial (FLCPF) en le Centre de Promotion Sociale de Liège (CPSE).

Voor de geweldmeter voor LGBTQIA+personen: Niena Louis Rodrigues-Ribeiro Bonnefoy.

Voor de illustratie: éli chemin.

Voor de vormgeving: Katerina Chronopoulou.

